Serhiy Kozyr,
postgraduate student of the National University "Kyiv-Mohyla Academy"

Competitiveness of Regions in Ukraine's Recovery Policy

The article reviews the impact of Russian armed aggression against Ukraine on the competitiveness of its regions. It substantiates the need to develop a new methodology for assessing the competitiveness of territories, taking into account indicators of basic and accelerated recovery based on sustainable development and the principles of Industry 4.0 and 5.0. The author proposes a methodology for calculating the integral indicator of territorial competitiveness (ITC), based on a system of synthetic indices of economic, social and demographic development, accessibility of public services and environmental safety. An algorithm for integral assessment and the results of the ranking of regions of Ukraine for 2021 are presented, which showed significant regional differentiation – the basis for asynchronous state regional recovery policy. The article also proposes a methodology for calculating the IRCT adapted to the conditions of martial law, which takes into account specific indicators of economic and social recovery of regions. A comparative analysis of the results for 2021 and 2023 was carried out, which showed that the Dnipropetrovsk region retained its leading position and that the Ternopil, Volyn and Poltava regions improved their indicators. At the same time, a significant decline in competitiveness was noted in the frontline regions due to increased social tension and destruction of infrastructure. It was concluded that a differentiated approach to recovery policy and the attraction of financial resources is necessary, taking into account the level of competitiveness of regions – rear, frontline, de-occupied and relocated as a result of temporary occupation. Prospects for further research include the development of mechanisms to enhance the investment attractiveness of leading regions and the improvement of state and local models of regional development management in the post-war period.

Keywords: *Ukraine's recovery policy, competitiveness of regions, state regional policy, integral indicator, regional development, sustainable development, martial law.*

DOI https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2025.38.13
УДК 342.25:352.07:316.334.5

Сергій Ковтун,
аспірант кафедри політичних наук,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID: https://orcid.org/0009-0008-7398-2988; e-mail: s.o.kovtun@udu.edu.ua

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

У статті обґрунтовується, що регіональна політика України у повоєнному періоді не може бути виключно технократичним механізмом перерозподілу ресурсів і набуває ознак демократизації, що інституціоналізує політичну участь громад. Автор доводить, що ефективність регіональної політики визначається не лише наявністю стратегічних документів і вертикально організованих інструментів державного управління, а тим, наскільки громади мають реальний доступ до інституцій участі та наскільки вони використовують їх для впливу на прийняття рішень. Показано, що в Україні існує розрив між декларованою необхідністю залучення населення та фактичною доступністю партисипативних механізмів, зокрема після 2022 року значно скоротився масштаб практики бюджетної участі. Стаття демонструє, що підвищення політичної зацікавленості українців після 2014 року та особливо у 2023 році (підтверджені соціологічними даними) створює «вікно можливостей» для переформатування регіональної політики: наявний суспільний запит на участь трансформований в обов'язкові та стандартизовані процедури участі громад. Аргументовано, що інституціоналізація політичної суб'єктності громади потребує переходу від уніфікованого до диференційованого place-based підходу, впровадження обов'язкових метрик участі та звітності, синхронізації державної стратегії з територіальними каналами партисипації та адаптації до вимог ЄС. Підкреслено, що без регулярних партисипативних практик демократичний потенціал регіональної політики не реалізується, а відбудова ризикує залишитися централізованою та легітимаційно вразливою.

Ключові слова: *регіональна політика, політична участь, територіальні громади, децентралізація, партисипативні практики, бюджет участі, політична суб'єктність, європейська інтеграція, повоєнне відновлення, place-based підхід.*

Вступ. Регіональна політика в Україні тривалий час сприймалася як сфера переважно економічних інструментів і технократичних управлінських рішень, орієнтованих на подолання територіальних диспропорцій. Однак трансформація політичного порядку після 2014 року, а особливо після 2022 року, змінила фокус: питання соціальної згуртованості, довіри, залучення населення та демократичної участі стають не периферійними, а центральними параметрами регіонального розвитку. Регіональна політика розвивається від моделі «розподіл і контроль» до моделі «партнерство тв участь».

Водночас у державних документах і практичних підходах регіональна політика досі залишається концептуально нечітко визначеною: вона часто трактується як інструмент державного управління, а не як форма взаємодії рівнів влади та громадянського суспільства. Це обмежує її демократичний потенціал, адже зводить органи місцевого самоврядування до виконавців, а не до співтворців політики. Проте сама громада, як соціально-просторовий суб'єкт, є тим рівнем, де політичний інтерес може бути конвертований у реальну участь, а, отже, у вплив на зміст рішень.

Сучасні умови повоєнного відновлення ставлять перед Україною вимогу оновлення змісту регіональної політики: вона не може бути лише механізмом координації проєктів відбудови, а повинна стати інституційною рамкою для системної, регулярної, вимірюваної політичної участі громадян. Саме інституціоналізація процедур участі (від участі бюджетів до цифрових консультацій) є ключем до формування політичної суб'єктності громад і критерієм того, чи перетвориться регіональна політика на реальний драйвер демократизації, або залишитися технократичною надбудовою без живого політичного змісту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій свідчить, що регіональна політика розглядається як система взаємодії соціальних, економічних і політичних пріоритетів. Т. Краснопольська [2016] визначає інтеграцію цих цілей базовою умовою ефективності регіональної політики, а С. Корнієвський [2020] інтерпретує її як форму суспільних відносин між рівнями влади. Нормативна рамка регіональної політики задається Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки (Постанова КМУ № 695). У роботі О. Вахнія та Л. Шевченко [2023] фіксуються проблеми координації такої політики у воєнний період. У напрацюваннях Ю. Кобець [2023] підкреслюється зв'язок децентралізації з підвищенням спроможності громади.

Метою статті є обґрунтування регіональної політики України як інструменту інституціоналізації політичної участі територіальних громад у повоєнному відновленні. **Завданнями статті** є виокремлення ключових концепцій цієї політики, окреслення індикаторів політичної участі та демонстрація необхідності переходу до стандартизованих процедур залучення громад.

Методологічну основу дослідження становлять структурно-функціональний та інституційний підходи, контент-аналіз нормативних актів (зокрема ДСРР-2021-2027) та порівняльний аналіз емпіричних даних щодо політичної участі (Центр Разумкова, TI Ukraine), що дозволило оцінити регіональну політику як інструмент формування політичної суб'єктності громад. Аналітичні матеріали та моніторинги TI Ukraine вказують на різке скорочення інструментів участі в 2023-2024 рр., водночас дані Центру Разумкова фіксують зростання політичної зацікавленості населення.

Результати та дискусії. Регіональна політика публічного управління виконує функцію забезпечення демократичного розвитку через подолання регіональних диспропорцій, формування інклюзивних механізмів участі та інтеграції територій у спільну політичну систему. У розвинених країнах вона інституціоналізована як базовий інструмент забезпечення соціальної згуртованості, політичної стабільності та економічної конкурентоспроможності, а її реалізація інтегрується з іншими секторальними політиками.

Формування регіональної політики можливе як «ззовні» (під впливом державних чи міжнародних діячів), так і «зсередини» (через ініціативу місцевих еліт і соціальних груп).

Вона стає проявом усвідомленого територіального інтересу, що передбачає активізацію участі на місцевому рівні та поєднання представницьких і прямих механізмів демократії. Тому демократичний потенціал регіональної політики зумовлюється не лише перерозподілом ресурсів, а саме можливістю громад реально впливати на зміст публічної політики.

На думку Т. Краснопольської, у структурі цілей регіональної політики домінують три групи: соціальні (орієнтовані на рівність доступу до послуг і якості життя), економічні (спрямовані на ефективність розміщення інвестицій і продуктивність регіонів) та політичні (стабільність, легітимність і цілісність держави) [Краснопольська, 2016, С. 189-202]. Саме інтеграція цих цілей дає можливість розглядати регіональну політику як стратегічний інструмент демократизації.

В Україні зберігається системна перевага економічних цілей регіональної політики над соціальними, що підтверджується аналізом бюджетних видатків та інвестиційної динаміки. Основні капітальні вкладення зосереджені в економічно потужних регіонах – Київській, Львівській, Харківській областях, тоді як периферійні території отримують мінімальні ресурси [Стратегія державного розвитку 2021-2027, 2020]. Така асиметрія посилює нерівність і призводить до зниження політичної активності у регіонах, де нестача соціальних послуг і можливостей працевлаштування зменшує мотивацію громадян до участі в публічному житті [Морарь, 2018, С. 356-359; Вахній & Шевченко, 2023, С. 93-101].

Демократична регіональна політика передбачає розвинену систему інституційних механізмів залучення громадян до прийняття рішень, як через представницькі органи, так і через прямі інструменти: громадські слухання, місцеві ініціативи, електронні консультації, бюджети участі. Ці механізми формують культуру співучасті, підвищують прозорість і підзвітність влади. Органи місцевого самоврядування відіграють у цьому ключову роль: наближаються до людей, оперативно реагують на потреби громади, формують відповідальність, ініціюють локальні стратегії спільноти з бізнесом і громадськими організаціями.

Водночас концептуальні засади регіональної політики в Україні залишаються предметом дискусій. У чинних нормативних актах її здебільшого трактують як інструмент державного управління, зорієнтований на соціально-економічний розвиток [Розпорядження КМУ № 385, 2014]. Такий підхід, хоч і раціональний, обмежує демократичний потенціал політики, адже підсилює вертикаль влади й зменшує суб'єктність місцевих громад. Сучасні виклики вимагають переосмислення регіональної політики як динамічної, багаторівневої системи співпраці держави та територій, де пріоритет надається принципам субсидіарності, партисипації та взаємної відповідальності.

С. Корнієвський пропонує розглядати регіональну політику не лише як сукупність інструментів державного управління, а як особливу форму суспільних відносин між різними рівнями влади в процесі реалізації стратегій розвитку [Корнієвський, 2020, с. 13-23]. У контексті децентралізації місцеве самоврядування перестало бути пасивним виконавцем, громади стали суб'єктами, здатними формувати порядок денний регіонального розвитку. Навіть під час війни спостерігаються успішні приклади локального управління, що базуються на горизонтальних моделях, партнерстві й мобілізації ресурсів території.

Сучасна регіональна політика має розглядатися як динамічна система співпраці держави, місцевих органів влади та громадянського суспільства. Її зміст не обмежується адміністративними функціями, а охоплює партнерство, взаємну відповідальність, публічний діалог і баланс між центром і регіонами. Значущими є принципи субсидіарності, відкритості, координації та сталого розвитку, закріплені у стратегічних документах, зокрема у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [2020].

В умовах війни посилилася роль територіальних громад у прийнятті рішень і реалізації політики. Це показує, що ефективність регіональної політики визначається не стільки

формальним розподілом повноважень, скільки реальною взаємодією держави та громад. Залучення громадянського суспільства, розвиток «bottom-up governance» та створення мережевих механізмів партнерства забезпечують сталість демократичних інститутів та зміцнюють довіру як основу політичної стабільності.

Децентралізація сприяє прозорості управління, розвиткові нових форм участі та підвищенню довіри до влади. Інструменти бюджету участі, електронних петицій, онлайн-консультацій та цифрових платформ забезпечують громадянам можливість впливати на ухвалення рішень та розподіл ресурсів на місцевому рівні. У науковому дискурсі децентралізація трактується як політичне, адміністративне й фіскальне явище.

Ефективність децентралізації залежить і від інституційної архітектури, і від активної участі громадян. Хоча в Україні зареєстровано значну кількість громадських організацій і благодійних фондів, рівень їх реальної діяльності та залучення населення залишається низьким. У вересні 2023 року лише 18% українців є учасниками активної громадської діяльності, хоча спостерігається поступове зростання цього показника порівняно з 2019 роком [Центр Разумкова, 2023]. Це свідчить про наявність потенціалу залучення, який поки не став масовою практикою. Водночас у 2024–2025 роках систематичних репрезентативних статистичних оцінок активної громадської участі (у значенні self-reported participation) у відкритому доступі поки немає: більшість свіжіших досліджень переважно фіксують довіру до інститутів, політичну ідентичність, соціальне самопочуття та очікування від влади, але не дають прямо співставного показника рівня активної участі громадян. Цей факт ілюструє проблему: громадянська активність залишається «вузькою» змінною, яка вимірюється нерегулярно, а отже, не закладена в сталий індикаторний контур регіональної політики. Для нової державної рамки це означає потребу в інституціоналізації метрик civil engagement не лише як частини соціологічних досліджень, а як KPI публічної політики, зокрема звітність на рівнях громад, регіонів, держави.

Тому поглиблення децентралізації потребує розвитку не лише управлінських механізмів та фінансової автономії, але й спроможного громадянського суспільства. Політична культура і політична освіта мають особливу роль у цьому процесі, оскільки вони формують здатність громадян до конструктивної співучасті, громадського контролю та обґрунтованого впливу на політику. Зміцнення горизонтальних зв'язків між владою і громадянами та розвиток демократичних навичок участі є ключовими умовами для стійкої демократизації на рівні громад.

У контексті децентралізації політична освіта має виконувати не лише інформаційну, а інституційно-підтримувальну функцію, забезпечувати громадянам компетентність для участі в управлінні громадами, плануванні бюджету, контролі за посадовцями та оцінці політики. Вона має діяти на всіх рівнях соціалізації: від формування базових моделей співпраці в дитинстві до розвитку критичного мислення у дорослих, що підтверджується науковими дослідженнями [Морарь, 2018, С. 356-359]. Якісна політична освіта – це основа дієвого місцевого самоврядування, без якої передача повноважень на місця не дає очікуваного ефекту.

Водночас децентралізація створює і нові ризики, зокрема на рівнях локальної корупції, що може нівелювати потенціал регіонального розвитку. Саме тому впровадження інструментів прозорості, антикорупційних стандартів, цифрового моніторингу та громадського контролю є невід'ємним компонентом сучасної регіональної політики. Ефективність децентралізації залежить не лише від передачі повноважень, а від здатності громади забезпечити публічний контроль, брати участь у плануванні та оцінювати якість управлінських рішень.

У науковому дискурсі дедалі частіше наголошується на потребі чіткого визначення об'єкта регіональної політики (регіональної громади), як системного соціально-просторового суб'єкта, який перебуває під впливом політичних, економічних, соціальних і гуманітарних

чинників. У цьому контексті особливо складними залишаються питання правового регулювання територій, що постраждали від війни: існують нормативні суперечності та нечіткі критерії визначення громад, які потребують комплексного відновлення [Стратегія державного розвитку 2021-2027, 2020]. Це свідчить про потребу посилення правової визначеності, стандартизації процедур та поглибленої уваги до локальних потреб при плануванні політики відновлення.

Однією з проблем після 2022 року є недостатній рівень координації відновлення на місцевому рівні. Реорганізація центральних органів виконавчої влади (створення Міністерства розвитку громади, території та інфраструктури) призвела до кадрової нестабільності та ускладнила взаємодію громад із центром, що, за оцінками місцевих лідерів, негативно вплинуло на оперативність відновлювальних процесів [Лукеря, 2025]. Укладання стратегічного планування, нестача фахівців на місцях і невизначеність у розмежуванні повноважень між рівнями влади створюють ризики ситуативності рішень і фрагментарності відновлення. Сучасні інструменти регіональної політики передбачають комплекс заходів: планування та координацію програм розвитку на різних рівнях, інвестиційні програми й загальнонаціональні програми, плани підтримки окремих територій, що мають специфічні проблеми [Кобець, 2023, С. 85-91]. Проте реалізація цих інструментів потребує системного підходу та врахування локальної специфіки, особливо в громадах, що зазнали масштабних руйнувань, втрати населення чи різкого падіння податкової спроможності. Відсутність чітких критеріїв включення території до переліку таких, що потребують комплексного відновлення, створює юридичну невизначеність, ускладнює розподіл ресурсів [Стратегія державного розвитку 2021-2027, 2020].

Подальший розвиток регіональної політики має бути спрямований на формування самодостатніх, конкурентоспроможних регіонів, здатних до ефективного самоврядування та використання власного потенціалу. Для цього необхідно підвищити узгодженість державної та регіональної політики, створити інституційну інфраструктуру аналізу та моніторингу розвитку, посилити співпрацю з міжнародними партнерами та впроваджувати європейські стандарти регіонального управління. Ключовою умовою стане інституційне закріплення моделей, у яких регіонах містяться не лише ресурси, а й механізми ефективної оцінки політики впливу та адаптації управлінських рішень у динамічному середовищі.

Регіональна політика є інструментом забезпечення збалансованого розвитку та політичної стабільності, інтегрованим у стратегічні документи на різних рівнях. Вона зумовлюється як територіальними відмінностями, так і політичними ініціативами зовнішніх акторів і місцевих еліт. Успішна регіональна політика спрямована на подолання диспропорцій, зміцнення легітимності влади, підтримку громадянської участі через інститути представництва та механізми прямої демократії, що сприяє формуванню соціального капіталу і довіри.

В умовах демократичного транзиту та безпекових викликів регіональна політика набуває особливої значимості. Зміни до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, затверджені у 2024 році, врахували реалії повномасштабної війни, питання відновлення інфраструктури, інтеграції ВПО та соціальної згуртованості. Упровадження смарт-спеціалізації й оновлення регіональних стратегій через План заходів на 2025-2027 роки передбачає посилене залучення громад до відновлення та розвитку, що відповідає принципам політики згуртованості ЄС.

Стратегічне значення регіональної політики полягає у балансі між соціальними, економічними та політичними цілями: зниження нерівності, підвищення продуктивності та формування легітимної, стійкої системи місцевої демократії. Упродовж тривалого часу в Україні перевагу надавали економічним цілям, орієнтованим на підтримку перспективних регіонів, що посилювало нерівність та обмежувало політичну участь периферійних громад.

Сучасний підхід має бути спрямований на інтеграцію соціальних і політичних пріоритетів із економічними, що є необхідною умовою демократизації та інклюзивного розвитку територій.

Успішна регіональна політика передбачає не просто формальне право на участь, а наявність реальних інструментів, які роблять участь громад впливовою та результативною. В українському дискурсі регіональна політика не має усталеного концептуального визначення: у проєкті Концепції її зводять переважно до системи соціально-економічних заходів, що посилює роль центру та знижує суб'єктність місцевого самоврядування, що підтримує принцип субсидіарності та партисипації [Стратегегія регіонального розвитку, 2023]. Натомість А. Чайкіна та О. Кудінов наголошують на тому, що регіональна політика є формою суспільних відносин між суб'єктами влади різних рівнів у процесі розроблення та реалізації програм розвитку [Чейкіна & Кудінов, 2024, С. 45-49].

У сучасних умовах регіональна політика в Україні функціонує як система заходів державних і місцевих органів влади, спрямованих на ефективне управління політичним, економічним і соціальним розвитком територій. Принципи цієї політики визначені в Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, зокрема: конституційність і законність, субсидіарність, співробітництво, паритетність, відкритість і координацію. Наявність чітко визначених принципів дозволяє структурувати політику таким чином, щоб вона була не лише системою рішень «зверху вниз», а платформою для синхронізації державних позицій із локальними потребами та ініціативами.

Важливою умовою ефективності є взаємодія держави та громадянського суспільства. Вона забезпечує прозорість, підзвітність, легітимність рішень, формує підстави для розвитку партнерства, зокрема у транзитивних і воєнних умовах. Заміщення вертикальної моделі управління горизонтальними механізмами співпраці дозволяє громадянському суспільству формулювати запити та брати участь у виробленні політики, а державі адаптувати рішення до локальних потреб. Взаємодія цих суб'єктів стає системоутворюючою для стабільності політичного порядку і визначальною для демократизації регіонального розвитку.

Формування ефективної взаємодії між громадянським суспільством і державою передбачає дотримання спільних норм, очікувань і стандартів поведінки, які забезпечують довіру та стабільність політичної системи. Порушення цих норм призводить до втрати довіри та блокування демократичних трансформацій. У цьому контексті децентралізація є ключовим інструментом наближення влади до громад: вона забезпечує передачу повноважень і ресурсів на місцевий рівень, формує умови для участі громадян у прийнятті рішень та сприяє доступу до базових публічних послуг.

В Україні децентралізація охоплює політичні, адміністративні та фіскальні виміри, що дозволяють місцевим органам формувати власну бюджетну політику, визначати напрями розвитку й контролювати реалізацію делегованих повноважень [OECD, 2018; Romanova, & Umland, 2019, p. 99-112]. Вона забезпечує умови для розвитку місцевих механізмів участі (громадського бюджету, електронних петицій, цифрових консультацій), які формують відповідальність і залучення громадян до вирішення місцевих проблем. Децентралізація в цьому сенсі є комплексною реформою модернізації державного управління, що сприяє демократизації політичної системи.

Регіональна політика України функціонує як система державних заходів із вирівнювання можливостей розвитку території з різними стартовими умовами. Вона містить економічні, соціальні, політичні цілі, орієнтовані на посилення конкурентоспроможності регіонів, забезпечення рівних можливостей, зміцнення легітимності влади. Стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 рр. визначає три пріоритети: посилення конкурентоспроможності, соціально-економічну інтеграцію територій, вдосконалення інституцій управління. Ці напрями визначають рамки демократизації регіонального розвитку та нового формату державної політики в умовах євроінтеграційних і безпекових викликів.

Низький рівень громадянської участі залишається однією з ключових проблем демократичного розвитку України. Пасивність громадян часто зумовлена браком знань про механізми впливу на владу та політичною культурою. Тому політична освіта є центральним елементом демократичної трансформації: вона спрямована на подолання політичної неграмотності, формування демократичних цінностей, розуміння процесів прийняття рішень та розвиток критичного мислення [Kiryukhin, 2023, P. 35-56]. Успішність демократичних інститутів прямо пов'язана з рівнем політичної обізнаності населення [Lutsevych, & Forum, 2024]. Сучасні реалії підтверджують потребу створення якісних політико-освітніх матеріалів і належного організаційного забезпечення процесів політичної освіти. Доцільним виглядає створення спеціального підрозділу на рівні центрального органу влади, що формуватиме стандарти, розроблятиме методики, координуватиме реалізацію програми політичної освіти та забезпечуватиме моніторинг їх ефективності. Це сприятиме розвитку політичної культури, протидії маніпуляціям і забезпеченню реальної участі громадян у політиці.

Регіональна політика України спрямована на забезпечення соціально-економічного розвитку територій та посилення демократичної участі громадян [Чорний, & Чорна, 2025], але її ефективність гальмують нерівності між регіонами та ризики корупції на місцевому рівні [OECD, 2025]. Для подолання цих проблем необхідні прозорі механізми контролю за використанням ресурсів, інституційне закріплення регіональної громади як основного об'єкта регіональної політики, що вимагає реального балансування інтересів центру та регіонів і розширення можливостей локальної демократії [Мельничук, 2023].

Регулювання взаємодії між державою, місцевою владою та громадами дає змогу вирівнювати диспропорції розвитку територій, забезпечувати економічне зростання та підвищувати рівень життя населення. Повоєнний розвиток регіонів потребує врахування їх специфіки: від відновлення інфраструктури й промисловості на сході до підтримки аграрного потенціалу на півдні, розвитку кластерів МСП у центрах і транскордонного співробітництва на заході. Усі регіони України мають різні стартові умови, але їхній розвиток може бути забезпечений на основі комбінації державних інвестицій, державно-приватних партнерств, міжнародної допомоги та інструментів місцевої демократії.

Успішна реалізація регіонального розвитку після деокупації потребує ефективної координації між центральними органами влади, місцевими адміністраціями та громадами. Інтеграція до ЄС передбачає адаптацію державної регіональної політики до європейських стандартів, оновлення регіональних стратегій, впровадження смарт-спеціалізації, розширення участі громадянського суспільства у формуванні економічної політики та широке використання цифрових інструментів моніторингу розвитку [Стратегія регіонального розвитку, 2023; Що зараз відбувається з державною політикою, 2023]. Такі процеси мають забезпечувати інклюзивний розвиток, політичну участь і відновлення довіри.

Сучасна регіональна політика України формується як багаторівнева система, в якій поєднуються національні стратегічні орієнтири, місцеві потреби громад, вимоги євроінтеграційного курсу. Її ключові завдання: зменшення міжрегіональних диспропорцій, забезпечення повоєнного відновлення територій, створення умов для сталого демократичного розвитку. Підвищення громадянської участі та інституційне посилення місцевого самоврядування є критичними умовами для реалізації цих завдань, а кадрові та фінансові, організаційні проблеми вимагають комплексних рішень на центральному і місцевому рівнях. Синхронізація державної рамки регіонального розвитку з місцевими інструментами участі після 2022 року перейшла у фазу керованого відновлення, де стратегія, фінансування та участь мають діяти як єдина система. Зміни до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, ухвалені 13 серпня 2024 року, оновили акценти на соціальній згуртованості, інтеграції ВПО, відновленні інфраструктури та наближенні до стандартів політики згуртованості ЄС; документ викладено в новій редакції, що створює нормативну основу для інституційної участі громадян у плануванні та реалізації політики

відновлення [Стратегія державного розвитку 2021-2027, 2020]. У вересні 2025 року Уряд затвердив План заходів на 2025-2027 роки для реалізації стратегії, який конкретизує індикатори, строки та джерела фінансування, включно з державно-приватними інструментами та міжнародною допомогою [КМУ, План заходів 2025-2027, 2025]. Рекомендації ОЕСР наполягають на place-based підході: опора на спроможність субнаціонального рівня, прозорі канали участі та цифровий моніторинг, без чого виникає ризик надцентралізації та втрати легітимності відбудови [OECD, 2025]. Рада Європи у 2024-2025 рр. фіксує як появу локальних інновацій відкритого врядування, так і слабкі місця координації з центром [Council of Europe, 2024].

Наведені нижче показники дозволяють оцінювати не декларативні наміри, а фактичні параметри політичної участі громадян у процесах публічного врядування на національному та місцевому рівнях. Наукова логіка їх застосування ґрунтується на тому, що політична суб'єктність територіальної громади не може вимірюватися лише інституційно-правовими ознаками (наявність рад, процедур, позицій, стратегій), а верифікується через емпірично фіксовану поведінку населення: участь у виборах, консультаціях, бюджетах участі, інструментах е-демократії та у практиках контролю за владою. Тому запропонована система показників включає не лише політико-правові, але й соціально-поведінкові показники, які дають можливість оцінювати реальну, а не номінальну включеність громадян у вироблення та реалізацію публічної політики.

Аналітична цінність включення цих індикаторів до оцінювання регіональної політики полягає у тому, що вони дозволяють встановити, чи справді регіональна політика перетворюється на механізм демократизації, чи залишається технократичною «управлінською оболонкою», усунутою від живого політичного процесу. Особливої ваги така операціоналізація набуває у контексті повоєнного відновлення України: вона безпосередньо пов'язує регіональні стратегії з поведінковими проявами суб'єктності громад і дозволяє оцінювати не лише впровадження інструментів (наприклад, цифрових платформ), але й ступінь їх реального використання та вплив на публічні рішення. Ці показники є не просто статистичними величинами, а критеріями доказової оцінки якості взаємодії держави та громад на регіональному рівні. Вони створюють підґрунтя для порівняння територій між собою, аналізу динаміки політичної активності в часі, визначення сильних і слабких ланок регіональної політики, оцінки ефектів децентралізації та реформи відновлення. Саме це переводить дискусію про регіональну політику з нормативної площини у аналітично вимірювану та емпірично доведену.

Таблиця 1.

Національні індикатори залучення (Україна, 2019-2025)

Показник	**2019**	**2023–2025 (останнє доступне)**	**Джерело**
Частка громадян, які цікавляться політикою, %	54,5	62,0 (вересень-2023)	Центр Разумкова (опитування, вересень 2023).
Частка громадян, які беруть активну участь у громадському житті, %	10	18 (вересень-2023)	Центр Разумкова (опитування, вересень 2023).
Участь у виборах («майже завжди»), %	—	50 (вересень-2023)	Центр Разумкова (опитування, вересень 2023).
Кількість локальних е-петицій у системі e-DEM, од. (накопичено)	—	26 465 (перегляд 03.11.2025)	Офіційна статистика e-DEM.
Частка 100 найбільших міст, де у 2023-2024 рр. відбувся бюджет участі	—	8 зі 100	TI Ukraine / Transparent Cities (аналітика, 11.2024).
Нормативне оновлення Державної стратегії регіонального розвитку 2021-2027	—	Постанова КМУ №940 від 13.08.2024	Офіційне текстове повідомлення

Розроблено автором статті.

Зростання інтересу до політики у 2023 році (62%) фіксується на тлі війни та цифровізації каналів участі, однак практична реалізація інструментів співучасті має нерівномірний характер (різка просадка бюджетів участі у 2023-2024 рр.). Це «вузьке місце» ланцюга політичної суб'єктності громад, що потребує фінансової та організаційної підтримки на національному рівні [Семчук, 2024]. Регіональна політика як механізм демократизації повинна враховувати не лише нормативно-інституційну архітектоніку системи врядування, але й просторові відмінності у фактичній інтенсивності політичної активності населення. Оскільки суб'єктність громади формується в конкретному соціально-територіальному контексті, саме територіальні відмінності в рівнях залучення громадян стають ключовим аргументом для диференційованого (а не уніфікованого) підходу до регіональної політики.

Репрезентативні опитування свідчать про наявність асиметрії політичної зацікавленості між макрорегіонами України. Зокрема, у центральних областях фіксується вищий, стабільніший та впевнено відтворюючий інтерес до політики, ніж у східних регіонах. Причини цієї різниці багатовекторні: структура місцевих медіапросторів, доступність локальних каналів комунікації, вплив на середовище безпекових ризиків, інтенсивність міграційних потоків після 2022 року, а також наявність або відсутність реальних інструментів місцевої демократії (громадські ради, участь у стратегуванні, бюджети участі, консультаційні платформи). У науковій логіці це означає, що рівень політичної участі не є рівномірним, а отже, регіональна політика не може бути однаковою для всіх регіонів. Перехід до емпіричних даних дозволяє виміряти ці відмінності й наочно продемонструвати масштаби просторової нерівномірності політичної зацікавленості населення.

Відмінності в структурах медіаспоживання, рівні доступності каналів політичної комунікації, ступені інституціоналізації партисипативних практик та вплив безпекового середовища формують асиметрію політичної зацікавленості між макрорегіонами України. Зокрема, у 2023 році центральні області демонстрували стабільно вищий рівень інтересу до політики порівняно зі східними регіонами. Емпіричні значення цієї асиметрії подані в таблиці 2, що дозволяє інтерпретувати її не як припущення, а як виміряний факт політичної поведінки населення.

Таблиця 2.

Регіональні відмінності інтересу до політики (Україна, 2023)

Макрорегіон	Зацікавлені політикою, %
Центральні області	67
Східні області	54
Україна загалом	62

Джерело: Центр Разумкова (вересень, 2023); прес-матеріали дослідження Interfax-Ukraine.

Ці емпіричні розбіжності не є ізольованими статистичними фактами, вони мають прямий інституційний вимір, адже накладаються на суттєві дисбаланси у доступності каналів участі в різних громадах. Зокрема, навіть великі міста у тому числі обласні центри у 2023-2024 рр. відмовлялися від проведення бюджетів участі (participatory budgeting), пояснюючи це як ресурсними обмеженнями, так і процедурними ризиками під час воєнного стану. Аналітика прозорості міст за 2024 рік підтверджує системний характер цього явища: лише 8 із 100 найбільших муніципалітетів України здійснили проведення бюджетів участі у 2023-2024 рр., а ще близько 20 муніципалітетів формально задекларували наміри їх відновити без фактичного запуску процедури (Transparency International Ukraine).

Інституційна доступність каналів участі фактично корелює з показниками політичного інтересу: там де інструменти залучення не розгорнуті або «заморожені», політична включеність має нижчу інтенсивність, а відстань між владою й громадою відтворюється, а не зменшується. Відповідно, коректне вимірювання політичної суб'єктності громад в Україні

після 2022 року має врахувати не лише «готовність» громадян брати участь, а й де-факто наявність інституційної інфраструктури, яка дозволяє це робити: процедур відкритих консультацій, бюджетів участі, цифрових платформ для обговорення пріоритетів витрат і планових рішень. Саме на цьому перетині готовності діяти та можливості діяти формується реальна політична суб'єктність громади в моделі регіональної політики нового покоління.

Оновлена державна рамка (Постанова КМУ № 940 від 13.08.2024 р.) та План заходів на 2025-2027 рр. задають «вертикаль» стратегічних орієнтирів, однак практичне посилення політичної суб'єктності громад залежить не стільки від нормативного рівня, скільки від регулярності процедур участі та їхнього обов'язкового вимірювання. Фактично, держава встановила цілі, проте інструментальна реалізація переходить на територіальний рівень. Це означає: регулярне проведення щорічних бюджетів участі із мінімальними стандартами процесу; впровадження уніфікованих метрик участі; обов'язковий публічний звіт про вплив проєктів участі на соціально-економічні показники; а також цифровий трекінг через державні екосистеми (зокрема, через DREAM як національний реєстр/моніторинг проєктів відбудови) [Стратегія регіонального розвитку, 2025].

«Вертикаль цілей» з рівня центральної влади не працює без «горизонталі процедур» на рівнях громад: саме регулярні партисипативні практики конвертують стратегічні орієнтири в вимірювальні результати. Без цього політична суб'єктність громади залишається декларативною, а регіональна політика відтворює старі моделі «централізованого розвитку», не переходячи до моделі участі. Паралельно, необхідно враховувати євроінтеграційний «жорсткий» зовнішній стимул: Ukraine Facility прямо прописує оновлення регіональної стратегії, розмежування функціональних типів територій та імперативність залучення громад як умову доступу до фінансування та міжнародної технічної допомоги [Ukraine Plan, 2024].

По суті ЄС формує логіку: немає реальної участі – немає фінансування. Це змінює операційну мотивацію муніципалітетів: участь перестає бути «позадержавним інструментом громадянського суспільства» і стає «фінансово значимою управлінською умовою». Саме тут і відбувається системний перелом: партисипація перестає бути факультативною демократичною практикою, і стає ключовим критерієм ефективності регіональної політики у моделі відбудови та інтеграції до ЄС. У цьому контексті доречно співставити мінімальні стандарти якості партисипативного бюджетування (participatory budgeting) в країнах ЄС та практики, які декларуються в Україні. У 2023-2025 рр. Мережа Європейських Центрів участі (ECAS), OECD та Council of Europe узагальнили підходи до бюджетів участі як інструменту інституційної участі. Українські вимоги, що формуються у 2024-2025 рр., наразі лише частково відповідають цим стандартам.

Таблиця 3.

Порівняння мінімальних стандартів кампаній бюджетів участі (ЄС і Україна)

Стандарт якості PB	**Мережа ЄС / OECD (2023-2025)**	**Україна (стан 2024)**
Мінімальна регулярність проведення бюджетів участі	щорічно; в окремих містах – 2 цикли/рік	не всі громади проводять щорічно; 2023-2024 – лише 8/100 великих міст провели кампанії бюджетів участі (TI Ukraine)
Мінімальна частка бюджету для кампаній бюджету участі	0,5-1,0 % від бюджету муніципалітету (рекомендації CoE)	без нормативної визначеності; в середньому – нижче 0,1 % (дані Transparency International Україна)
Верифікація голосів та онлайн-платформи	обов'язкові процедури; eID/BankID/eGov ID	нерівномірно: різні локальні рішення; централізація в процесі (DIIA, DREAM інтеграція)
Публічний звіт про вплив бюджетів участі	обов'язкові щорічні звіти + policy feedback	в окремих містах реалізовано; національний стандарт відсутній
Участь вразливих груп	спеціальні політики залучення (молодь, люди 60+, мігранти)	у більшості громад – факультативні практики

Джерела: ECAS/OECD (2023–2025); Transparency International Україна (моніторинг 2024)

Таблиця демонструє, що навіть при наявності базових законодавчих умов і політичних сигналів з боку центральної влади практична реалізація бюджетів участі в Україні залишається «нижче порогу» європейського мінімуму: не вистачає ні регулярності, ні фіксованої бюджетної норми, ні обов'язкових процедур звітності й оцінки впливу. Тренд зацікавленості українців у політиці (2004-2023) свідчить про «U-подібну» динаміку: від високих показників у 2004 році до зниження у 2012-му і зростання до 62% у 2023-му. Це задає контекст для інституційних рішень: політичний інтерес і запит на участь існують, отже, державні та регіональні інструменти мають їх інституціоналізувати (бюджет участі, консультації, громадські ради, е-петиції) [Центр Разумкова, 2023]. На рівні практики учасницького бюджетування спостерігається чітка негативна динаміка після 2022 року. Якщо до повномасштабного вторгнення бюджет участі був майже стандартом у великих муніципалітетах України, то в 2023-2024 рр. відбулося різке звуження охоплення через пріоритетизацію оборонних і критичних видатків. Це підтверджують річні моніторинги Transparency International Ukraine для топ-100 міст.

Динаміка політичної зацікавленості українців за період 2004-2023 років демонструє характерну нелінійність, яка не вкладається у прямолінійні трендові моделі. Дані багаторічних моніторингів Центру Разумкова вказують на «U-подібну» криву: надвисокі значення інтересу у 2004-2005 роках (на тлі «помаранчевої» мобілізації), подальше падіння у 2010-2012 роках (період знецінення інститутів участі, концентрації влади, демобілізації виборців), та нове зростання після 2014 року – з піковим підтвердженим відновленням інтересу на рівні 62% у 2023 році. Така конфігурація важлива не лише як соціологічний факт, а як інституційне підтвердження потенціалу: інтерес є, готовність до участі в наявності, але без стабільних інструментів партисипації (бюджетів участі, консультації, громадські ради, е-петиції) він не конвертується в суб'єктність. Саме тому динаміка інтересу має розглядатися як базовий параметр регіональної політики: рівень залученості не просто змінна суспільних настроїв – це сигнал для коригування механізмів державної політики, який має визначати модель конструювання доступу до участі, а не навпаки. Дані U-кривої вказують: середній громадянин України хоче бути суб'єктом, і питання не в мотивації, а в наявності каналів, які не блокуються воєнними чи бюрократичними обмеженнями [Центр Разумкова, 2023].

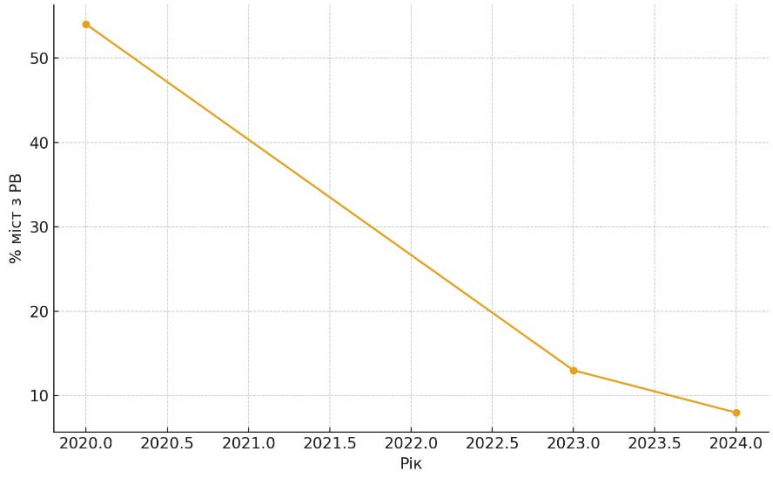

Рисунок 1
Частка великих міст України (топ-100), що проводили кампанії бюджетів участі
Джерела: ECAS/OECD (2023–2025); Transparency International Україна (моніторинг 2024)

Тренд зацікавленості українців у політиці (2004-2023) демонструє виразну «U-подібну» динаміку, яка показує зміну моделей політичної ідентифікації та громадянської поведінки протягом періоду трансформації держави. Якщо 2004 рік відзначився високими показниками

політичної залученості на тлі масової мобілізації та протестної активності, то 2012 рік характеризувався значним падінням інтересу до політики, що свідчило про зниження довіри до представницьких інститутів та домінування пасивних моделей громадянської поведінки. Разом з тим, період після 2014 року, на тлі війни та структурного переформатування політичної системи, показав поступове відродження інтересу, що фіксує не лише зростання політичного інтересу, а й зміни у формах споживання політичної інформації: від домінування телевізійного контенту до посилення ролі онлайн-джерел, місцевих цифрових платформ та горизонтальних комунікаційних мереж [Центр Разумкова, 2023].

Попри ці просторові відмінності й воєнні обмеження партисипативних інструментів, національні довгострокові часові тренди демонструють відновлення та посилення політичної зацікавленості населення.

У такому контексті політичний інтерес перестає бути лише індикатором емоційного резонансу подій, а стає структурним ресурсом для інституційних змін. Зростання інтересу формує реальний потенціал для розширення партисипативних практик, а отже, створює підґрунтя для інституціоналізації механізмів участі: бюджету участі, публічних консультацій, громадських рад, електронних петицій та цифрових платформ залучення. Це означає, що політичні інститути мають не «вигадувати» способи залучення, а масштабувати ті форми участі, які вже мають підтверджений соціальний запит. Високий рівень політичної зацікавленості населення формує вікно можливостей для переходу від декларацій про «залучення громад» до реальної участі в ухваленні рішень на місцевому та регіональному рівнях, що стає ключовим маркером ефективної регіональної політики в умовах демократичного розвитку та повоєнної відбудови.

Висновки. У статті узагальнено підходи до переосмислення регіональної політики України як інструменту інституціоналізації політичної участі громад у період повоєнного відновлення. Показано, що збереження суто економічної орієнтації регіональної політики обмежує її демократичний потенціал і не відповідає актуальному рівню політичної зацікавленості населення. Встановлено, що ключовим викликом є відсутність обов'язковості процедур участі на місцевому рівні, нерівномірність впровадження партисипативних інструментів та відсутність стандартизованих метрик їх оцінки. Виявлено, що інституціоналізація каналів участі є необхідною умовою переходу від декларативного до реального суб'єктного статусу громад у формуванні політики розвитку територій.

Доведено, що сучасне нормативне оновлення та євроінтеграційний вектор задають передумови для переходу до place-based моделі, де участь стає не факультативною, а операційно необхідною. У цьому контексті доцільним є запровадження єдиних стандартів регулярності та прозорості процедур участі, прив'язка партисипативних практик до державних інструментів фінансування відновлення, а також інтеграція цифрових платформ моніторингу на рівні територій. Це створює підґрунтя для формування вимірюваної політичної суб'єктності громад як критичного індикатора ефективності регіональної політики.

Подальші наукові дослідження доцільно зосередити на розробленні методології стандартизації показників політичної участі на регіональному рівні, визначенні операційних критеріїв мінімальної регулярності участі та аналізі впливу стандартизованих процедур участі на якість рішень у процесі регіонального відновлення.

Використані джерела:

1. Вахній, О., Шевченко, Л., (2023). Проблеми реалізації стратегії регіонального розвитку в умовах воєнного стану. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, (1), 93–101.

2. Зміцнення системи боротьби з корупцією та доброчесності в Україні: Огляд ОЕСР доброчесності та боротьби з корупцією в Україні. (2025). Oecd.org. https://www.oecd.org/uk/publications/5f7daca7-uk/full-report/strengthening-the-anti-corruption-and-public-integrity-framework-in-ukraine_8e7ced57.html

3. Кабінет Міністрів України. (2025). Схвалено План заходів на 2025–2027 роки з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. https://www.kmu.gov.ua/news/skhvaleno-plan-zakhodiv-na-2025-2027-roky-z-realizatsii-derzhavnoi-stratehii-rehionalnoho-rozvytku-na-2021-2027-roky

4. Кобець, Ю. (2023). Процес децентралізації як фактор розвитку місцевого самоврядування. Grani, 25(6), 85–91. https://doi.org/10.15421/172274

5. Корнієвський, С. В. (2020). Правові засади державного управління регіональним розвитком: етапи становлення та перспективи вдосконалення. Публічне управління та місцеве самоврядування, 3, 13–23. https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/153

6. Краснопольська, Т. М. (2016). Регіональна політика України: типи та інструменти. Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр., 58, 189–202. http://app.nuoua.od.ua/archive/58_2016/21.pdf

7. Лукеря, Т. (2025). Що зараз відбувається з державною політикою відновлення громад і які питання треба врахувати. Decentralization.gov.ua. https://decentralization.gov.ua/news/17127

8. Мельничук, В. І. (2023) Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України : дис. … канд. Наук. Івано-Франківськ, 2023. https://vad.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2023/04/dysertatsiia_melnychuk-vasyl-ivanovych-2023.pdf

9. Морарь, М.В. (2018). Політична освіта як фактор формування політичної культури українського суспільства. Гілея: науковий вісник, 132, 356–359. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gileya_2018_132_96

10. Платформа e-DEM – Єдина платформа місцевої електронної демократії. Офіційна статистика місцевих електронних петицій. https://stat.e-dem.ua/petitions

11. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (2020). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text

12. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 385-р. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2015 рік (2014). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D1%80#Text

13. Семчук, Є. (2024). Participatory Budgeting in Wartime: How Are Cities Involving Citizens in Spending? Transparency International Ukraine - Світ без корупції. https://ti-ukraine.org/en/news/participatory-budgeting-in-wartime-how-are-cities-involving-citizens-in-spending/

14. Стратегія регіонального розвитку: нові виклики, плани та цифрові технології (2023). Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. https://mindev.gov.ua/news/34613-strategiia-regionalnogo-rozvitku-novi-vikliki-plani-ta-cifrovi-texnologiyi

15. Центр Разумкова. (2023). Громадяни і політика: інтерес до політики, громадянська активність, політична освіта (вересень 2023р.). https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/gromadiany-i-polityka-interes-do-polityky-gromadianska-aktyvnist-politychna-osvita-veresen-2023r

16. Чайкіна, А., & Кудінов, О. (2024). Теоретичні засади формування регіональної політики при реалізації стратегії сталого розвитку. State and Regions. Series: Economics and Business, 2(132), 45–49. https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-7

17. Чорний, Р. С., & Чорна, Н. П. (2025). Регіональна політика як домінанта повоєнного відновлення України. Монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В. https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/54491/1/Монорафія_Чорний.pdf

18. Що зараз відбувається з державною політикою відновлення громад і які питання треба врахувати (2023). Лабораторія законодавчих ініціатив. https://parlament.org.ua/analytics/shho-zaraz-vidbuvayetsya-z-derzhavnoyu-politykoyu-vidnovlennya-gromad-i-yaki-pytannya-treba-vrahuvaty/

19. Council of Europe. (2024, December 19). Innovations in local government: Ukraine shows the way. Council of Europe Office in Ukraine; Council of Europe. https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/innovations-in-local-government-ukraine-shows-the-way

20. Interfax-Ukraine. (2023, October 31). Survey: In 2023, interest in politics among Ukrainians reaches 62%. Interfax-Ukraine. https://en.interfax.com.ua/news/press-conference/944547.html

21. OECD Multi-level Governance Studies Rebuilding Ukraine by Reinforcing Regional and Municipal Governance. (n.d.). Retrieved November 6, 2025, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/12/rebuilding-ukraine-by-reinforcing-regional-and-municipal-governance_63099658/63a6b479-en.pdf

22. Kiryukhin, D. (2023). The eluding dreams: Ukraine and the crisis of democratic participation. Ideology and Politics Journal, 1(23), 35–56. https://doi.org/10.36169/2227-6068.2023.01.00002

23. Lutsevych, O., & Forum, U. (2024). Ukraine's wartime recovery and the role of civil society. Chatham House survey of Ukrainian CSOs – 2024 update. Pre-read for Berlin Ukraine Recovery Conference (URC). https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-06/2024-06-05-ukraine-wartime-recovery-role-civil-society-lutsevych.pdf.pdf

24. Romanova, V., & Umland, A. (2019). Decentralising Ukraine: Geopolitical Implications. Survival, 61(5), 99–112. https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1662108

25. Ukraine Plan. (2024). https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf

References:

1. Vakhnii, O., Shevchenko, L., (2023). Problemy realizatsii stratehii rehionalnoho rozvytku v umovakh voiennoho stanu. Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy, (1), 93–101 [in Ukrainian]

2. Zmitsnennia systemy borotby z koruptsiieiu ta dobrochesnosti v Ukraini: Ohliad OESR dobrochesnosti ta borotby z koruptsiieiu v Ukraini. (2025). Oecd.org. https://www.oecd.org/uk/publications/5f7daca7-uk/full-report/strengthening-the-anti-corruption-and-public-integrity-framework-in-ukraine_8e7ced57.html [in Ukrainian]

3. Kabinet Ministriv Ukrainy - Skhvaleno Plan zakhodiv na 2025-2027 roky z realizatsii Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky. Kmu.gov.ua. https://www.kmu.gov.ua/news/skhvaleno-plan-zakhodiv-na-2025-2027-roky-z-realizatsii-derzhavnoi-stratehii-rehionalnoho-rozvytku-na-2021-2027-roky [in Ukrainian]

4. Kobets, Yu. (2023). Protses detsentralizatsii yak faktor rozvytku mistsevoho samovriaduvannia. Grani, 25(6), 85–91. https://doi.org/10.15421/172274 [in Ukrainian]

5. Korniievskyi, S. V. (2020). Pravovi zasady derzhavnoho upravlinnia rehionalnym rozvytkom: etapy stanovlennia ta perspektyvy vdoskonalennia. Publichne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia, 3, 13–23. https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/public/article/view/153 [in Ukrainian]

6. Krasnopolska, T. M. (2016). Rehionalna polityka Ukrainy: typy ta instrumenty. Aktualni problemy polityky : zb. nauk. pr., 58, 189–202. http://app.nuoua.od.ua/archive/58_2016/21.pdf [in Ukrainian]

7. Lukeria, T. (2025). Shcho zaraz vidbuvaietsia z derzhavnoiu politykoiu vidnovlennia hromad i yaki pytannia treba vrakhuvaty. Decentralization.gov.ua. https://decentralization.gov.ua/news/17127 [in Ukrainian]

8. Melnychuk, V. I. (2023) Rehionalni osoblyvosti reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia v protsesi detsentralizatsii ta yevropeiskoi intehratsii Ukrainy : dys. … kand. Nauk. Ivano-Frankivsk, 2023. https://vad.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/156/2023/04/dysertatsiia_melnychuk-vasyl-ivanovych-2023.pdf [in Ukrainian]

9. Morar, M.V. (2018). Politychna osvita yak faktor formuvannia politychnoi kultury ukrainskoho suspilstva. Hileia: naukovyi visnyk, 132, 356–359. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gileya_2018_132_96 [in Ukrainian]

10. Platforma e-DEM — Yedyna platforma mistsevoi elektronnoi demokratii. Ofitsiina statystyka mistsevykh elektronnykh petytsii. https://stat.e-dem.ua/petitions [in Ukrainian]

11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 695 Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky (2020). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text [in Ukrainian]

12. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 385-r. Pro skhvalennia proektu Osnovnykh napriamiv biudzhetnoi polityky na 2015 rik (2014). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D1%80#Text [in Ukrainian]

13. Semchuk, Ye. (2024). Participatory Budgeting in Wartime: How Are Cities Involving Citizens in Spending? Transparency International Ukraine - Svit bez koruptsii. https://ti-ukraine.org/en/news/participatory-budgeting-in-wartime-how-are-cities-involving-citizens-in-spending/ [in Ukrainian]

14. Stratehiia rehionalnoho rozvytku: novi vyklyky, plany ta tsyfrovi tekhnolohii (2023). Ministerstvo rozvytku hromad, terytorii ta infrastruktury Ukrainy. https://mindev.gov.ua/news/34613-strategiia-regionalnogo-rozvitku-novi-vikliki-plani-ta-cifrovi-texnologiyi [in Ukrainian]

15. Tsentr Razumkova. (2023). Hromadiany i polityka: interes do polityky, hromadianska aktyvnist, politychna osvita (veresen 2023r.). https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/gromadiany-i-polityka-interes-do-polityky-gromadianska-aktyvnist-politychna-osvita-veresen-2023r [in Ukrainian]

16. Chaikina, A., & Kudinov, O. (2024). Teoretychni zasady formuvannia rehionalnoi polityky pry realizatsii stratehii staloho rozvytku. State and Regions. Series: Economics and Business, 2(132), 45–49. https://doi.org/10.32782/1814-1161/2024-2-7 [in Ukrainian]

17. Chornyi, R. S., & Chorna, N. P. (2025). Rehionalna polityka yak dominanta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy. Monohrafiia. Ternopil: Osadtsa Yu. V. https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/54491/1/Монорафія_Чорний.pdf [in Ukrainian]

18. Shcho zaraz vidbuvaietsia z derzhavnoiu politykoiu vidnovlennia hromad i yaki pytannia treba vrakhuvaty (2023). Laboratoriia zakonodavchykh initsiatyv. https://parlament.org.ua/analytics/shho-zaraz-vidbuvayetsya-z-derzhavnoyu-politykoyu-vidnovlennya-gromad-i-yaki-pytannya-treba-vrahuvaty/ [in Ukrainian]

19. Council of Europe. (2024, December 19). Innovations in local government: Ukraine shows the way. Council of Europe Office in Ukraine; Council of Europe. https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/innovations-in-local-government-ukraine-shows-the-way

20. Interfax-Ukraine. (2023, October 31). Survey: In 2023, interest in politics among Ukrainians reaches 62%. Interfax-Ukraine. https://en.interfax.com.ua/news/press-conference/944547.html

21. OECD Multi-level Governance Studies Rebuilding Ukraine by Reinforcing Regional and Municipal Governance. (n.d.). Retrieved November 6, 2025, from https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/12/rebuilding-ukraine-by-reinforcing-regional-and-municipal-governance_63099658/63a6b479-en.pdf

22. Kiryukhin, D. (2023). The eluding dreams: Ukraine and the crisis of democratic participation. Ideology and Politics Journal, 1(23), 35–56. https://doi.org/10.36169/2227-6068.2023.01.00002

23. Lutsevych, O., & Forum, U. (2024). Ukraine's wartime recovery and the role of civil society. Chatham House survey of Ukrainian CSOs – 2024 update. Pre-read for Berlin Ukraine Recovery Conference (URC). https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2024-06/2024-06-05-ukraine-wartime-recovery-role-civil-society-lutsevych.pdf.pdf

24. Romanova, V., & Umland, A. (2019). Decentralising Ukraine: Geopolitical Implications. Survival, 61(5), 99–112. https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1662108

25. Ukraine Plan. (2024). https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf

Serhiy Kovtun,
postgraduate student of the Department of Political Science,
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

Regional Policy as an Instrument of Institutionalizing Political Participation of Territorial Communities of Ukraine in the Context of Post-War Recovery

The article substantiates that Ukraine's regional policy in the post-war period ceases to be an exclusively technocratic mechanism of resource redistribution and acquires features of democratization that institutionalize political participation of communities. The author argues that the effectiveness of regional policy is determined not only by the presence of strategic documents and vertically organized instruments of public administration, but by the extent to which communities have real access to participation institutions and the extent to which they actually use them to influence decision-making. It is demonstrated that there is a gap in Ukraine between the declared necessity of public involvement and the factual availability of participatory mechanisms: in particular, after 2022 the scope of participatory budgeting practices has significantly decreased. The article shows that the growth of political interest among Ukrainians after 2014 and especially in 2023 (confirmed by sociological data) creates a "window of opportunity" for the reformatting of regional policy: the existing social demand for participation must be transformed into mandatory and standardized procedures of community participation. It is argued that the institutionalization of political subjectivity of the community requires a shift from a unified to a differentiated place-based approach, the introduction of mandatory participation metrics and reporting, synchronization of the state strategy with territorial channels of participation, and adaptation to EU requirements. It is emphasized that without regular participatory practices, the democratic potential of regional policy will not be realized, and the reconstruction risks remaining centralized and legitimacy-vulnerable.

Keywords: *regional policy, political participation, territorial communities, decentralization, participatory practices, participatory budgeting, political subjectivity, European integration, post-war recovery, place-based approach.*